דרדר נמוך – מין אדום הגדל בר בתחומי העיר תל-אביב

גדי פולק, מערכת כלנית gadpollak@gmail.com

———————————————

תקציר: דרדר נמוך (**חופית נמוכה**) *Centaurea pumilio* הוא צמח בסכנת הכחדה (מין "אדום") בחגורת הרסס בחוף הים. בחופי ישראל הוא מוגבל לחוף הכרמל. אוכלוסיה נוספת גדלה בעבר גם בתל אביב ונחשבה כנכחדת, אך עדויות מהשנים אחרונות ומהימים האלה מאשרות את קיומו בתל אביב כצמח בר גם כיום. המאמר עוסק בבירורים סיסטמטיים וביוגיאוגרפיים אודות מעמדו של המין, מביא נתונים עדכניים על אוכלוסיית תל-אביב ודן בשאלת דרכי שימור נאותות של המין בארץ.

==========

מבוא

דרדר נמוך (חופית נמוכה) *Centaurea pumilio* L. הוא צמח בסכנת הכחדה (מין "אדום") בחגורת הרסס של חוף הים הגדל בחוף הכרמל – מחוף נווה-ים – עתלית וצפונה עד חופי חיפה (למראה כללי – תמונה 1). הספר האדום (שמידע ופולק, 2007) מספר על אתר נוסף בחוף תל-אביב לפי שלושה איסופי עשבייה: איג (1923), פינברון (1928) וזהרי (1932 – תמונה 2) . בעת כתיבת כרך א' של הספר האדום לא עמדו לנגד עינינו נתונים על אתר תל-אביב והסברה הייתה שהצמח נכחד כנראה מאתרי תל אביב בשנות ה-50 של המאה הקודמת. ואולם, עדויות ותצפיות של השנים האחרונות מאשרות את קיומו של המין בתל-אביב גם בימים אלה.

תמונה 1 (מימין). דרדר נמוך – מראה כללי של הצמח בעת הפריחה. צילמה: יעל אורגד ©. תמונה 2 (משמאל). דרדר נמוך – גליון עשבייה של האיסוף של זהרי מ-1932. צילמה: הגר לשנר
להגדלה – לחצו על התמונות

המאמר מוקדש לשתי סוגיות: האחת – שאלת המעמד הטקסונומי של המין בתוך סוג נפרד – "**חופית נמוכה**" או כמין "**דרדר נמוך**" הכלול בסוג **דרדר**; השנייה – מצבה ומאפייניה של אוכלוסיית תל אביב לאור נתוני העבר ולאור הנתונים העדכניים.

דרדר נמוך או חופית נמוכה – דיון סיסטמטי וביוגיאוגרפי

הפלורה פלשתינה מתארת את המעמד הטקסונומי של המין בתוך סוג נפרד מדרדר בשם **חופית נמוכה** *Aegialophila pumilio* (L.) Boiss. ומציינת לו 3 גלילות תפוצה בישראל: חוף הכרמל, השרון ופלשת (Feinbrun-Dothan, 1978). באטלס התפוצה של הצמחים הנכללים בפלורה פלשתינה (Danin, 2004) מסומנים רק חוף הכרמל ופלשת.
דרדר נמוך גדל בחופי ים – במצוקי חוף ובקרקעות חוליות – במזרח אגן הים התיכון והוא מתועד בנוסף לסוריה-לבנון וישראל גם מלוב (קירנאיקה) ומצרים. בארץ התפוצה של **דרדר נמוך** מוגבלת לרצועה חולית צרה בחגורת הרסס בחוף הכרמל (וכן גם באופן נקודתי בחוף תל-אביב) והיא מקוטעת מתחומי התפוצה בחופי מזרח הים-התיכון. להיעדרו מחופים אחרים בארץ אין בידינו הסבר, שכן תחום התפוצה בחוף הכרמל איננו גבול דרומי וגם לא צפוני של תפוצת המין. זאת לאור העובדה שהוא גדל גם בחופי כמה ארצות שלחוף הים התיכון הן מצפון והן מדרום לישראל.
דרדר נמוך נחשב שנים רבות כמין בסוג נפרד וקרוב והופיע בספרות המקומית, במגדירים ובפלורה פלשתינה בשם **חופית נמוכה** *Aegialophila pumilio*. בעקבות עיבוד יסודי של מיני הסוג **דרדר** באגן הים התיכון על ידי פרופ. ווגניץ מגטינגן שבגרמניה – המומחה העולמי

של הסוג, הוכלל הסוג **חופית** בתוך הסוג *Centaurea* – **דרדר** (Wagenitz, 1975). התכונות הדיאגנוסטיות העיקריות להבחנה בין סקציות (קבוצות מינים) בסוג **דרדר**, הן צורת עלי המעטפת השינון והקוצניות שלה (צורת התוספות והזיפים שעל חפי המעטפת) וכן המבנה והניצוי של זיפי הציצית והמוצים שבראש הזרעון, שלעתים הם חסרים או נושרים. (אין לבלבל זיפים אלה עם המוצים של המצעית). על פי תכונות אלה הכוללה ה**חופית** בתוך **דרדר**.

בתוך הסוג **דרדר** מתאפיינת הסקציה Aegialophila בצמחי שושנת עם גבעולי פריחה קצרים כאשר קרקפות הפריחה כמעט יושבות בצמוד לשושנת העלים: כמו כן צבע התפרחות ורוד, להבדיל מסקציה קרובה לה בסוג שבה התפרחות צהובות. סקצית Aegialophila כוללת שני מינים בלבד: האחד – **דרדר נמוך** *C.pumilio* (תמונה 3) והשני – **דרדר אגיאלופילה** *C.aegialophila* (תמונה 4). **דרדר נמוך** הוא המין "שלנו" והוא גדל בחופי הלבנט, ישראל, מצרים ולוב, ואילו המין השני גדל בחופי טורקיה, כרתים וקפריסין.

תמונה 3 (מימין). דרדר נמוך *Centaurea pumilio*. צילמה: יעל אורגד ©. תמונה 4 (משמאל). דרדר אגיאלופילה *Centaurea aegialophila* בקפריסין. צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

שני המינים קרובים מאוד סיסטמטית. על פי ווגניץ (Wagenitz, 1975) ההבחנה בין שני המינים אינה חדה ובטורקיה האוכלוסיות מאד ואריאביליות וכנראה קיימות בטורקיה צורות מעבר בין שני המינים. גם מקורות אחרים מציינים נוכחות של **דרדר נמוך** בתחום התפוצה של **דרדר אגיאלופילה**: בכרתים ובאיים נוספים בים האגאי (Kamari and Matthas, 1986; Euro-Med Plantbase); אוכלוסייה מבודדת ומקוטעת של דרדר נמוך נמצאה בחופי דרום חבל פוליה בדרום איטליה (Marchiori et al., 1998; Tomadore at al., 1996). ניתן לפרש תפוצה חופפת זו כתפוצה סימפטרית חלקית של שני המינים אך קרוב לוודאי שהיא תומכת בדעה על קיום אוכלוסיות מעבר בין שני המינים.

המעמד של **דרדר נמוך** כמין בסוג **דרדר** ולא כמין בסוג נפרד **חופית**, התקבל בארץ והשם **דרדר נמוך** L *Centaurea pumilio*. החליף את השם **חופית נמוכה.** כך הוא מופיע ב- Plant list (ברמת אמינות בינונית **), ברשימת האקדמיה ללשון ובאתרי האינטרנט המקוונים הישראליים המשמשים כמגדירים.

על סקציית "דרדר נמוך" (Aegialophila) ועל ייחודה בסוג דרדר

הסוג דרדר הינו סוג ענק במשפחת המורכבים הכולל מעל 600 מינים ומאופיין בעיקר בעלים לא-קוצניים, בזרעון חלק ובמבנה הזיפים והמוצים של ציצית הזרעון. קצהו התחתון של הזרעון מעוגל, בעל שקע בצידו (Hilum) שבמרכזו גופיף שומני המושך נמלים, הוא האלאיוזום.

מבנה הציצית של זרעון הדרדר מורכב ווריאבילי בין המינים הרבים: הציצית בנויה מספר דורים מעגליים של זיפים שאורכם מתארך כלפי המרכז, אולם מרכז ראש הזרעון נושא דור פנימי של זיפים קצרים ושטוחים (לכן מכונים אלה "מוצים")/ לרוב המכריע של מיני הסוג דרדר אופיינית ציצית שאירה: כלומר זיפי הציצית אינם נושרים. דווקא בקבוצת הדרדר הנמוך (סקציה אגיאלופילה) הציצית נושרת. ויותר מכך: פני הזרעון שעירים מאוד בעוד בשאר מינים הדרדר הם קרחים. שתי תכונות אלה היו הסיבה המרכזית מדוע כבר במאה התשע-עשרה הפרידו את קבוצת הדרדר הנמוך ונתנו לה מעמד של סוג נפרד – חופית. (לתמונות של זרעונים – ראו תמונות 6,5)

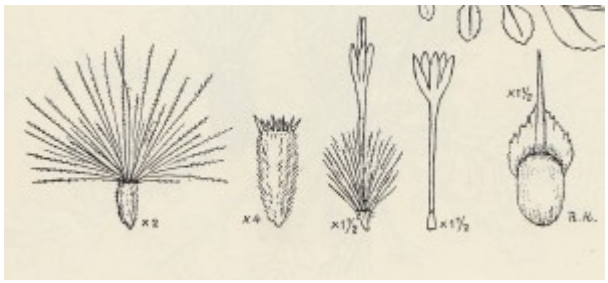
תכונה נוספת האופיינית לקבוצה הם הפרחים ההיקפיים הגדולים והעקרים. צורתם איננה צינורית אלא "מעוגלת" (Radiant) ומספר אונות הכותרת בהן גדול מחמש – הוא מספר האונות הקיים בכל שאר הפרחים הצינוריים. אולם פרחים גדולים מעוגלים עקרים מצויים גם בסקציות אחרות של דרדר כמו למשל בקבוצת דרדר כחול, ועל כן אין הם מהווים תכונה דיאגנוסטית מוחלטת.

עוד תכונה אשר לפי הפלורה של טורקיה משמשת להפרדה בין סקציות היא צורת עלי המעטפת. בקרקפת דרדר נמוך בארץ יש חוד ברור בראש עלי המעטפת (תמונות 8,7,5)

התכונות הנוספות של מבנה הציצית בקבוצת דרדר אגיאלופילה אכן מאפיינות את המין אך אינן ייחודיות לו מבין כל 600 מיני הדרדר: דור המוצים הפנימיים זעיר בגודלו, זיפי הציצית מנוצים או מחוספסים, כאשר אורך זיפי הציצית מתארך מהדור החיצוני כלפי הדור המרכזי (לא כולל דור המוצים).

לסיכום, ייחודה של סקציית דרדר אגיאלופילה הוא בשושנת עלים וגבעולי פריחה קצרים מאד באופן שהקרקפות יושבות כמעט צמודות לשושנת העלים, בפני שטח שעירים של הזרעון ובציצית נשירה. איך סימנים אלה מתקשרים לאקולוגיה של שני המינים בקבוצה ולבית-גידולם בחגורת הרסס בחופי מזרח הים-התיכון? חלק מהתכונות ניתן להסבר אבולוציוני-אדפטיבי ברור וחלק לא. ככל הנראה הקבוצה נגזרה מהמאגר הגנטי המגוון והענקי של הסוג דרדר שמרכזו בטורקיה, כאשר טקסון אחד עבר התאמה לגידול בחגורת הרסס החופית. בהתאמה לכך קומתו ננסית, גידולו שרוע על בקרקע והפרחים יושבים ממש צמוד לבסיס הצמח. לעומת זאת המשמעות האדפטיבית של שעירות הזרעון והיות הציצית נשירה – אינה ברורה ומרמזת על הימנעות להפצה למרחק המותירה את הזרעים סמוך לצמח האם, בתחומי חגורת הרסס. מתבקש מחקר בנושא זה שיוכל להציע פתרון.

תמונה 5 (מימין). דרדר נמוך – ציורי קו מתוך הפלורה פלשתינה כרך 3. קיצוני משמאל – זרעון עם ציציות. קיצוני מימין – עלה מעטפת עם התוספת המשוננת והחוד.

תמונה 6 (משמאל). דרדר נמוך – זרעון לפני נשירת הציצית. צילם: גדי פולק ©

להגדלה – לחצו על התמונות

תמונה 7 (מימין). דרדר נמוך – עלי מעטפת רעופים עם שינון וחוד בקצה. צילמה: יעל אורגד ©.
תמונה 8 (משמאל). דרדר נמוך – עלי מעטפת עם התוספות והחוד בקרקפת בשלב הפצת הזרעונים. צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

תיאור הצמח

בספר האדום מובא התיאור הבא של **חופית נמוכה** (**דרדר נמוך**):

"צמח רב-שנתי עשבוני, שרוע, שגובהו 5-3 ס"מ וקוטרו 20-10 ס"מ. הצמח קרוב לדרדר ואכן, עליו מזכירים מאד עלי דרדר – העלים מורכבים, דמויי כינור, כלומר העלה בעל אונה קיצונית גדולה מעוינת ואונות קטנות, סגלגלות מתחתיה. האונות מחולקות לעלעלים נפרדים, רחוקים האחד ממשנהו. העלים וכל הצמח מלבינים ובשרניים במקצת. כל התפרחת מכווצת לחצי כדור פחוס ושרוע שבראשו 5-1 קרקפות, הדומות לתפרחותיהם של מיני דרדר או קרקפן. קשקשי המעטפת בעלי שפה קרומית רחבה וחוד קוצני בראשן, המצעית שעירה, צבע הפרחים ורוד-ארגמן. הפרחים החיצוניים לשוניים[1] ועקרים; הפרחים המרכזיים צינוריים והרמפרודיטיים. הזרעונים שעירים, בעלי ציצית הבנויה מזיפים או ממוצים."

בתמונות 11,10,9 מודגשות תכונות עיקריות המובאות בתיאור שלעיל.

תמונה 9 (מימין). דרדר נמוך – מקבץ קרקפות.צילמה: יעל אורגד ©
תמונה 10 (במרכז). דרדר נמוך – שימו לב לפרחי ההיקף השונים מפרחי המרכז. צילמה: יעל אורגד ©
תמונה 11 (משמאל). שימו לב למבנה העלה, לבשרניות ולגוון המלבין. צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

בחרנו להביא תיאור של הצמח ממקור נוסף, ישן יותר, שעשוי לעורר עניין ומביא גם מידע משלים. תיאור זה לקוח מספרו האנציקלופדי של ברוך צ'יזיק אוצר הצמחים (1952): בספר זה הוקדש ערך מיוחד לסוג אגיאלופילה *Aegialophila* (חופית) ולמין *A. pumila* (**חופית נמוכה** = **דרדר נמוך**). הערך מצוטט להלן כלשונו, כפי שנכתב בכתיב חסר והוא מנוקד במקור.

אגיאלופילה – Aegialophila. Boiss. Et Heldr.
(ידידת החופים, חופמית)
סוג ממשפחת המרכבים; כולל צמחים רב-שנתיים, כמעט מחסרי גבעול; התפרחת-קרקפות הנן הטרוגמיות (פרחים אנדורוגנסים באגן הקרקפת ופרחי נקבה בתתורה). קשקשי החותלת רעופים Imbricate; גלדני-קרומנים – Coriaceous-scarious. המצעית זיפנית, ערוכה זיפים נשילים; הזרעונים שעירים ובראשיהם מכתרים הם בנזר של מוצים – pales זערורים. הצוצינה pappus מרכבת משערות מנצות המאחדות בצמת כעין טבעת. השער המצמת במרכז הצוצינה הנו קצר בהרבה ואשין יותר מן השער החיצון.

חופמית ננסית – Aegialophila pumila, Boiss.
צמח המתרומם לגבה של 10 ס"מ. עוטה פלומה סמיכה והדוקה כעין קורי עכביש. הגבעול הקצר הנו עבה ומסתעף לענפים קצרים ומדקרנים. העלים הנם בעלי פטוטרות, לרב מתרוממים ממעל לקרקפת, גזור-מנצים לחלקים בלתי שוים, מארכים או מקווים. לקרקפות עקצים קצרים מאד, הנן גדולות סגלגלות וערוכות בקבוצות. הקשקשים הגלדנים של החותלת הצהבה סגלגלים, משגשגים במקצת ולהם שולים לבנים וצרים והם בשכה זקופה בלתי עקצנית ובצדם הפנימי – דמותם כעין סירה. הפרחים הם פרחי שפופרת מצבע ארגמן. השער החיצון של הצוצינה הלבנה ארך בשליש מן השער הקצר של הזרעון העוטה שער-משי; פורח במרץ-מאי. צמח נדיר בארץ-ישראל הגדל בחולות על שפת הים, יכולים לשמש לנוי בגנות הסמוכות לחוף הים (עין ציורים 266, 267).

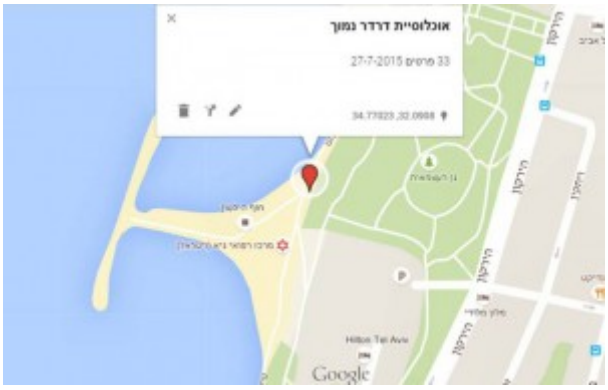
הטקסט מלווה בציור קו שנעשה ע"י עליזה ברגמן ובצילום. בכותרת הצילום נכתב:
הצמח מגדל בגנות החוף של עירית תל-אביב. רבויו נעשה על ידי זרעים

הספר האנציקלופדי "אוצר הצמחים" הוא חלק ממפעלו האדיר של ברוך צ'יזיק שבמשך עשרות שנים פירסם כ-50 חוברות בסדרה "אוצר הצמחים" המכילות ערכים מפורטים ונרחבים בתחומי החקלאות, הגננות, הבוטניקה וצמחי הבר של ארץ-ישראל. רק החלק הראשון של החוברות קובץ לספר "אוצר הצמחים" המכיל למעלה מ-900 עמודים, באות א' עד הערך "אגם". למרבה הצער לא היה לכך המשך.
צ'יזיק טבע הרבה שמות עבריים למונחים בוטניים ולסוגים ומינים של צמחים ולא כולם התקבלו לשימוש, על אף שיש בהם היגיון ומקוריות. לדוגמה המונח פלורה (Flora) שכינויו המקובל בעברית הוא "צמחייה" (כלל המשפחות, הסוגים והמינים המתייחסים לשטח או אתר נתון) – כונה על יד צ'יזיק בשם "מצמחה". בערך אגיאלופילה Aegialophila הוצע לסוג השם "ידידת החולות" או "חופמית". לחלק מהמונחים המורפולוגיים המשמשים לתיאור הסוג והמין שנכתבו בערך מקובל כיום מינוח אחר, לדוגמה:
תתורה = הפרחים החיצוניים הגדולים בקרקפת
צוצינה = ציצית
החותלת = חפי הקרקפת
מצמת = צמוד אל
פרחי שפופרת = פרחים צינוריים
שכה = ככל הנראה החוד שבקצה עלה המעטפת?

דרדר נמוך בתל אביב

אין שום ספק בדבר מציאותם של צמחי **דרדר נמוך** בתל אביב בשנות ה-20 וה-30 של המאה הקודמת לאור התיעוד של איג, זהרי ופינברון שנשמר בגליונות העשבייה. הדברים של צ'יזיק אודות הפוטנציאל הגנני של הצמח ועל היותו צמח גינון בתל אביב מוסיפים היבט נוסף להיותו צמח מקומי תל-אביבי. הפרטים שנאספו לעשבייה הם בוודאות צמחי בר, אך חסרים פרטים לגבי כל המיקומים המדויקים בתל אביב דאז ועל גודל האוכלוסיות. איג באיסוף משנת 1923 ציין "חוף הים ליד בית הקברות המוסלמי של סומייל" (=גן העצמאות של ימינו), פינברון בשנת 1928 רשמה "תל-אביב – אדמה קלה" ואילו זהרי רשם בשנת 1932 "תל אביב – חולות". איננו יודעים אם כל הדיגומים בתל אביב נעשו באותה אוכלוסייה או שהם נאספו במיקומים שונים בעיר. גם מהמידע בספרו של צ'יזיק איננו יודעים באיזו תקופה שימש הצמח לגינון בחוף תל אביב, מה היה היקף השימוש בצמח ומה היו המקורות של החומר הצמחי ששימש לגינון; האם המקור היה אוכלוסיית הבר המקומית בתל-אביב או יבוא מאוכלוסיה אחרת בארץ או מחופי ים בארצות אחרות בחופי הים התיכון?
עד שנות ה-90 של המאה הקודמת לא נאסף שום מידע חדש אודות מין זה בתל אביב.

לירן וקיל הוא זה שצפה בצמח ב-1992 במצוק הכורכר שמתחת לגן-העצמאות וגילה אותו מחדש, כנראה בסביבת אותו המקום שבו אסף אותו איג ב-1923! (למיקום מדויק – ראו תמונה 12) . על מנת לאמת תצפיות אלה יצאנו למקום ב- 4.9.2011 ואכן התגלו כ-20 פרטים על קיר מצוק הכורכר החולי מאחורי גדר שבכה שנועד להגן מפני התמוטטות (תמונה 13). בביקור חוזר ב-27.7.2015 מצאתי באותו מקום בדיוק את האוכלוסייה של הצמח. נספרו 33 פרטים, בקטע מצוק שאורכו כ-30 מטר. הספירה נעשתה מתצפית במרחק מה מהמצוק עצמו משום שהגישה למצוק עצמו קשה וכמעט בלתי אפשרית. לפיכך ייתכן שקיימים פרטים נוספים בקפלי קרקע או בשטחים מתים מאחורי צמחים אחרים. קוטרם של הצמחים לפי מה שנראה בתצפית הוא בגודל שונה, דבר המצביע כנראה על אוכלוסיה המורכבת מפרטים בגילים שונים. בשפכי חול בבסיס המצוק ניתן היה להבחין בפרטים קטנים, ככל הנראה צעירים (תמונה 14), דבר המרמז על יכול התחדשות של האוכלוסייה מזרעים. ככל שהצלחתי לבדוק לאורך המצוק מדובר בכתם יחיד ולא נמצאו צמחים נוספים בשום קטע אחר לאורך חוף הים של תל אביב. אין לנו כרגע הסבר מדוע האוכלוסייה מוגבלת דווקא לכתם המסוים הזה ומדוע איננה מתפשטת ממנו, במיוחד כלפי צפון בהמשך המצוק. האסטרטגיה של הפצה במקום (זרעונים שהציצית שלהם נושרת) מקטינה כמובן את ההסתברות להתפשטות מהירה במרחב. ניטור דמוגרפי רב-שנתי של האוכלוסייה עשוי לספק תשובה לשאלה זו.

תמונה 12. מיקום אוכלוסיית דרדר נמוך בחוף תל-אביב

תמונה 13. דרדר נמוך על מצוק גן העצמאות מעבר לגדר ההגנה. צילם: גדי פולק ©
תמונה 14. צמח צעיר של דרדר נמוך בשפך החול לרגלי המצוק. צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונות

קטע המצוק שבו גדלי צמחי הדרדר הנמוך אינו שטח גינון והוא מאכלס צמחי בר, וככל שניתן לקבוע לפי הרכב מינים, מדובר בחברה טבעית. יחד עם **דרדר נמוך** נרשמו על קיר המצוק הצמחים הבאים: **אטד החוף**, **חבצלת החוף, חגווית שעירה, בן-טיון בשרני, לוטוס מכסיף**, **לשון-שור מגובבת, מד-חול דוקרני, מלוח קיפח, ניסנית זיפנית, קריתמון ימי, נר לילה חופי, עדעד כחול, פרגה צהובה צלקנית נאכלת,** ו**אהל הגבישים**. מעל המצוק נמתחת טיילת גן העצמאות וגם בה במסגרת הגינון גדלים כמה צמחי בר של חגורת הרסס בחוף הים, כמו **חבצלת החוף, בן-טיון בשרני, עדעד כחול** ו**קריתמון ימי,** אך **דרדר נמוך** לא נמצא ביניהם. ככל הנראה לא נותר זכר לאותן גינות שבהן גידלו **דרדר נמוך** בתל אביב לפי עדותו של צ'יזיק בספרו אוצר הצמחים. כיום הצמח לא נשתל או נזרע בגינות החדשות בסביבת חוף הים ובשטחי השיקום.

אנו בטוחים במידה רבה של וודאות ש**דרדר נמוך** לא נכחד מעולם מתל אביב אלא קיים פער של עשרות שנים בתצפיות, באיסופים ובדיווחים. האוכלוסייה שורדת ומתמידה במקום על אף גודלה הקטן גם במציאות של פעילות אנושית אינטנסיבית, ככל הנראה בגלל הטופוגרפיה התלולה המקטינה את אפשרויות הגישה והפגיעה הישירה. סביר להניח שהאוכלוסייה הקיימת במצוק גן העצמאות היא גם האוכלוסייה שממנה נאסף פרט העשבייה של איג ב-1923 ב"חוף הים ליד בית הקברות של סומייל" (=בית הקברות המוסלמי). הישרדותה רבת השנים של האוכלוסיה בסובב עירוני שמסביבו נעשו פעולות פיתוח רבות היא מפליאה. עם זאת איננו יודעים אם האיסופים המאוחרים יותר של פינברון וזהרי, שלהם לא נרשם מיקום מדויק, היו מאתרים אחרים בתל אביב, ואם אמנם נאספו במקומות אחרים ברחבי העיר – סביר שמהם הצמח נכחד, כנראה בגלל גידולה המהיר של תל אביב, הבינוי הצפוף והיעלמות שטחים פתוחים שהתרחשו לאורך כל המאה ה-20.

עוד איננו יודעים על הקשר בין הכתם התל-אביבי לבין האוכלוסיות של חוף הכרמל – מה מידת הקירבה הגנטית ביניהן ומדוע קיים ביניהן קיטוע גיאוגרפי כה גדול (80 ק"מ) כאשר שבבתי גידול מתאימים בחגורת הרסס במרחב הגיאוגרפי שבין תל-אביב וחוף הכרמל, הצמח איננו גדל.

מהגילוי מחדש של **דרדר נמוך** בחוף תל אביב ניתן להפיק כמה לקחים שרצוי ליישמם לטיפול בצמחים אדומים בכלל ולאוכלוסיות מקומיות ספציפיות בפרט. ראשית, יש להתייחס בצורה קפדנית לכל המקורות מהעבר שעוסקים בצמח הנדון, ולשוב ולבדוק לפיהם בשטח; חשוב לקיים תיעוד רצוף ומתמיד של נוכחות הצמח באתרים ידועים ולקיים ניטור דמוגרפי של מספרי פרטים, הרכב גילים (ככל שניתן), שיעורי תמותה מול תוספת של פרטים מנביטה. כל אלה עשויים לעמוד בבסיס מדיניות ופעולה נאותות של שימור האוכלוסייה. ראוי לשמור על האוכלוסייה המיוחדת של תל-אביב ויש להבטיח שבעתיד תימנענה פעולות במקום שיוליכו להרס המצוק ולהיכחדות האוכלוסייה.
הפוטנציאל הגנני שעליו נמסר בספרו של צ'יזיק, כמו גם השימוש הגנני שנעשה בו בעבר, פותחים גם אופציית שימור נוספת, באמצעות איקלום וגינון באזורי חוף של כורכר חולי בחגורת הרסס.

ספרות:

צ'יזיק ב 1952 אוצר הצמחים, כרך ראשון. הוצאת המחבר, הרצליה.
שמידע א ופולק ג 2007 הספר האדום – צמחים בסכנת הכחדה בישראל, כרך א'. רשות הטבע והגנים.

———————————-

Danin A 2004 Distribution Atlas of Plants in the Flora Palaestina area. The Isr ael Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem.
Euro-Med Plantbase http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/query.asp
Feinbrun-Dothan N 1978 Flora Palaestina, Vol. 3, The Israel academy of sciences and humanities, Jerusalem.
Kamari G and Matthäs U 1986 Cytotaxonomical Contributions on the Flora of Crete. III Willdenowia 15: 515-520.
The Pant list http://www.theplantlist.org/

Tornadore N Marcucci R and Marchiori S 1998 Aegialophila pumila (L.) Boiss. (Asteraceae): a new species in Italy. Israel J. Pl. Sci. 46. (1): 61-65.
Wagenitz G 1975 *Centaurea* L. In: Davis PH (ed.), Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 5, Edinburgh University Press, Edinburgh, pp. 465–585.

תודות
ללירן וקיל – שגילה לי את האתר בתל אביב והפנה את תשומת ליבי לערך ב"אוצר הצמחים" של צ'יזיק.
לאבי שמידע – על הדיון הסיסטמטי המעמיק אודות הסוג דרדר והסקציה אגיאלופילה
להגר לשנר – על המידע והחומרים מהעשבייה הלאומית באוניברסיטה העברית בירושלים
ליעל אורגד – על הצילומים הנפלאים

הערות

[1] תיאורם של פרחי ההיקף מוטעה: אין אלה פרחים לשוניים אלא פרחים צינוריים גדולים יותר מפרחי המרכז. בעוד שפרחי המרכז בקרקפת הם נכונים (בעלי סימטריה רדיאלית) הרי שפרחי ההיקף בלתי נכונים ואונות הכותרת שלהם גדולות יותר והחיצוניות שבהן יוצרות מעין שפה תחתונה.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2015 דרדר נמוך – מין אדום הגדל בר בתחומי העיר תל-אביב, כתב-עת "כלנית" מספר 2.

==========